

ปุมแพทย์จุฬา

๕๐ ปี

แพทย์จุฬา 50 ปี
สภากาชาดรวมหัวใจ

คุณความดีก้าวไกล
พัฒนาไทยให้เจริญ

ศาสตราจารย์นายแพทย์เฉลิม พรมมาส

ศาสตราจารย์นายแพทย์เฉลิม พรมมาส (หลวงเฉลิมคัมภีรเวช) เกิดเมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2439 ณ บ้านตำบลเหนือวัดพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดตาก เป็นบุตรชายคนเดียวในพื้นที่ห้องจำนวน 7 คน ของนายเพิ่ม นางคุ้ม พรมมาส

โดยที่บิดาของท่านเป็นผู้มองเห็นการณ์ไกล แม้จะมีบุตรชายสืบสกุลเพียงคนเดียวก็ได้ส่งอาจารย์เฉลิมให้เข้ามาศึกษาในกรุงเทพฯ สมัยนั้นการเดินทางระหว่างกรุงเทพฯ กับจังหวัดตากยังลำบากอยู่มาก เส้นทางที่สะดวกที่สุดคือ เดินทางจากกรุงเทพฯ ถึงปากน้ำโพ (นครสวรรค์) หรือพิษณุโลก โดยรถไฟ แล้วไปต่อเรือ ในหน้าน้ำซึ่งเรือยนต์สามารถวิ่งได้จะสะดวกหน่อย แต่ก็ใช้เวลาราว 3-4 วัน ถ้าเป็นหน้าแล้งจะใช้ได้แต่เรือแม่ปะ (คือเรือถ่อ) ซึ่งคับแคบนั่งนอนไม่สะดวกและจะเสียเวลาประมาณ 7 ถึง 10 วัน

อาจารย์เฉลิมได้เข้ามาอาศัยอยู่กับพระมหาลือ ซึ่งเป็นญาติ ณ วัดเทพศิรินทราวาส และเข้าเรียนที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ฯ จนจบชั้นประโยคมัธยมบริบูรณ์ (มัธยม 3) เมื่อปี พ.ศ. 2454 จึงเข้าเรียนแพทย์เป็นนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงของโรงเรียนราชแพทยาลัย และจบเป็นแพทย์ประกาศนียบัตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รุ่นที่ 23 เมื่อปี พ.ศ. 2460

ในช่วงที่รับราชการเป็นแพทย์ห้องตรวจเชื้อ ณ โรงพยาบาลศิริราช ได้รับพระราชทานทุนส่วนพระองค์จากสมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ไปศึกษาวิชาโรคเมืองร้อนที่มหาวิทยาลัย John Hopkins สหรัฐอเมริกา เมื่อปี พ.ศ. 2463 และด้วยความสามารถเป็นเลิศ จึงได้รับการสนับสนุนจากอาจารย์ของมหาวิทยาลัยให้ทำปริญญาเอกการสาธารณสุข (Dr.P.H.) จนสำเร็จเป็นคนแรกของเมืองไทย แล้วจึงเป็นอาจารย์ช่วยสอนพยาธิวิทยา กับทำการวิจัยควบคู่กันไป ผลงานวิจัยครั้งนี้ได้มีผู้นำไปอ้างอิงในตำราแพทย์มาตรฐานทางพยาธิวิทยาของโลก ท่านเป็นแพทย์ไทยคนแรกที่ได้รับเกียรตินี้

ปีพ.ศ.2468 เดินทางกลับจากต่างประเทศ และได้เข้าเป็นอาจารย์แผนกพยาธิวิทยา คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล และเพียงอีก 3 ปีต่อมาก็ได้รับการแต่งตั้งจากศาสตราจารย์นายแพทย์ เอ.จี.เอลลิส หัวหน้าแผนกพยาธิวิทยา (ซึ่งต่อมาได้รับเลือกเป็นคณบดี คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล และอธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในที่สุด) ให้เป็นหัวหน้าแผนกพยาธิวิทยาแทน ขณะเมื่อท่านมีอายุเพียง 32 ปี พ.ศ. 2485 เป็นอธิบดีกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ พ.ศ. 2488 เป็นอธิบดีกรมการมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์

ปุมแพทย์จุฬา 50 ปีนี้ เป็นบทความที่รวบรวมเรียบเรียงถึงประวัติ เหตุการณ์ ตลอดจนบุคคลสำคัญที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดตั้งคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และวิวัฒนาการของโรงเรียนแพทย์แห่งนี้จนเจริญรุ่งเรืองมาถึงปัจจุบัน บทความอาจไม่ได้บันทึกไล่เรียงตามลำดับเหตุการณ์ หรือสมบูรณ์ครบถ้วน การกล่าวอ้างอิงถึงเฉพาะบางบุคคลก็ได้หมายความว่า ท่านผู้มีคุณูปการต่อคณะแพทยศาสตร์อีกหลายท่านจะไม่ได้มีส่วนสำคัญ แต่เป็นการหยิบยกเพียงบางส่วนบางตอน ตามที่ผู้เรียบเรียงจะสนใจหยิบยกขึ้นมา เพื่อเป็นการกระตุ้นเตือนให้ชาวแพทย์จุฬาฯ ได้รำลึกย้อนอดีต ในวาระที่คณะแพทยศาสตร์แห่งนี้ ได้ถือกำเนิดมาจนครบ 50 ปี ในปีพุทธศักราช 2540 นี้

ซึ่งต่อมาเรียกว่าผู้บัญชาการมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ กับยังรับตำแหน่งรักษาการคณบดี คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ระหว่าง พ.ศ. 2497 ถึง พ.ศ. 2500 ด้วย ตำแหน่งสำคัญสุดท้าย คือ ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขรวมสองสมัย ระหว่าง พ.ศ. 2500-2501 และเมื่อเกษียณราชการท่านได้กลับไปใช้ชีวิตง่าย ๆ อยู่ ณ บ้านบางโพ แต่ยังคงมาเป็นอาจารย์พิเศษช่วยสอนตามคณะต่างๆ อีกหลายปี ครั้งสุดท้ายที่ได้รับเชิญมาบรรยาย คือเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2511 ณ ห้องบรรยายของคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ถนนพระราม 6

อาจารย์เฉลิม เป็นผู้มีความรู้ความสามารถสูง มีพรสวรรค์ในการเป็นครูที่ดี สามารถทำให้นักเรียนเข้าใจจนเกิดรักในวิชาที่เรียน และเมื่อจบแพทย์ก็ได้สมัครเข้าทำงานในสาขาที่ท่านสอนเป็นจำนวนมาก เป็นนักวิชาการที่สามารถในสาขาวิชาและงานที่ท่านรับผิดชอบ ท่านจึงได้รับเชิญเป็นพยาธิแพทย์ผู้เชี่ยวชาญของโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ด้วย เป็นนักวิจัยที่ประสบผลสำเร็จ มีผลงานดีเด่นระดับโลก โดยเฉพาะการค้นพบวงจรชีวิตของหนอนพยาธิตัวจิ๋วระหว่างปี พ.ศ. 2475-2479 ทำให้วงการแพทย์ทั่วโลกยอมรับนับถือในความสามารถของแพทย์ไทยยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ท่านยังมีงานวิจัยและเอกสารตีพิมพ์ในวารสารทั้งในและต่างประเทศอีกกว่า 10 เรื่อง

อาจารย์เฉลิม ได้อุทิศเวลา ท่วมเท้างกำลังกาย กำลังความคิดและสติปัญญา โดยไม่คำนึงถึงอุปสรรคและความเหนื่อยยากใด ๆ ท่านเป็นคนพูดน้อยแต่ทำมาก มีหลักในการทำงานเป็นระบบและทำอย่างมีระเบียบ เชื่อมั่นในตนเองและสติปัญญาของตน ท่านจึงสามารถวางรากฐานงานปรับปรุงแนวการศึกษาทางแพทย์ และการสาธารณสุขของประเทศได้สำเร็จเป็นอันมาก ทั้งที่ขณะนั้นเป็นช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่เราขาดทั้งเงินและกำลังคนเป็นอย่างมาก ผลงานซึ่งปรากฏในช่วงที่ท่านดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ มีปรากฏ คือ

1. จัดตั้งคณะแพทยศาสตร์แห่งที่สอง ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย ซึ่งปัจจุบันคือ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย งานนี้ท่านต้องประสบอุปสรรคอย่างมากและเป็นงานที่ทำทลายความสามารถของท่านอย่างที่สุด
2. จัดตั้งคณะสาธารณสุขศาสตร์ ซึ่งปัจจุบันคือ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
3. จัดตั้งคณะเทคนิคการแพทย์ ซึ่งต่อมาได้แบ่งเป็นคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยมหิดล และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. จัดตั้งคณะวิทยาศาสตร์การแพทย์ และคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งปัจจุบันส่วนที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ ได้พัฒนาเป็นคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และที่เชียงใหม่ เป็นจุดเริ่มของการตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่สมบูรณไปด้วยคณะต่าง ๆ ในปัจจุบัน

นอกจากนี้ท่านยังเป็นผู้จัดให้มีการสัมมนาแพทยศาสตร์ศึกษาขึ้นเป็นครั้งแรก โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะวางแผนการสอนให้เหมาะสมกับความต้องการของประเทศ

อาจารย์เฉลิม เป็นผู้ที่มีบุคลิกอันน่าสรรเสริญ มีจิตใจว่าเรงอยู่เป็นนิจ รักสนุก แต่ก็รู้จักกาลเทศะ ไม่ชอบและไม่เคยกล่าวขัดคอใคร กับมีอารมณ์ขันอยู่

เสมอ ทำให้ผู้ร่วมวงสนทนามีแต่ความสนุกรื่นรมย์ เป็นผู้มีความสามารถในการผูกมิตร ตลอดจนรู้จักผู้ใจคนทั่วไปได้เป็นอย่างดี มีจริยวัตรอ่อนโยนแต่แฝงไว้ด้วยความเด็ดขาด ไม่เป็นคนหูเบา เชื่อคนง่าย ไม่ชอบการประจบประแจง กระทำตนเสมอต้นเสมอปลาย เมื่อเป็นใหญ่เป็นโตก็มีได้มีไว้ในอำนาจวาสนา จึงเป็นที่รักใคร่ของเพื่อนฝูง ผู้ใหญ่ ผู้อ่อนอาวุโสกว่า ผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนลูกศิษย์ทั่วไป เมื่อท่านเห็นว่างานของแพทยสมาคมเกี่ยวกับกิจกรรมทางวิชาการทั้งสิ้น และพวกแพทย์ควรมีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจบ้าง ท่านจึงก่อตั้ง 'สโมสรแพทย์' ขึ้น และท่านก็ได้รับเลือกเป็นนายกสโมสรตลอดมาทุกสมัย จนเมื่อสโมสรแพทย์รวมกับ 'แพทยสมาคม' ท่านก็ได้รับเลือกให้เป็นนายกแพทยสมาคมติดๆ กัน จนต้องขอลาออกเพื่อสละสิทธิ์ให้ผู้อื่น จัดได้ว่าท่านเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดีเลิศ ยกที่จะหาใครเสมอได้

ความเป็นนักริเริ่ม อาจารย์เฉลิม ได้เป็นหัวแรงในการจัดตั้งสมาคมปราบวัณโรคขึ้นในสโมสรแพทย์ ท่านได้เชิญบรรดาผู้มีชื่อเสียงในขณะนั้นเข้าร่วมเป็นกรรมการหลายท่านและเมื่อถึงวาระที่จะหาเงินบำรุง ท่านได้เสนอให้จัดการแข่งขันฟุตบอลการกุศลระหว่างจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ขึ้น ด้วยความร่วมมือจากกรรมการซึ่งต่างเห็นดีเห็นชอบกับความคิดนี้ งานจึงประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี และมีการแข่งขันติดต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณีในปัจจุบัน เมื่อท่านเป็นนายกแพทยสมาคม ท่านได้จัดการประชุมวิชาการตามภูมิภาคขึ้นเป็นครั้งแรก และให้หมุนเวียนกันไปตามจังหวัดต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้อาจารย์แพทย์ในมหาวิทยาลัยได้ออกไปสัมผัสและรู้เห็นถึงความต้องการของชนบทไทย

เมื่อท่านเป็นอธิบดีกรมมหาวิทยาลัยแพทย-ศาสตร์ใหม่ๆ ท่านเห็นญาติคนไข้หน้าดอกไม้ รูป เทียน พวงมาลัย ตุ๊กตา ผ้าสี ฯลฯ ไปกราบไหว้บนบานต้นไทรในโรงพยาบาลศิริราช ซึ่งท่านเห็นว่าไร้สาระและประชาชนควรกราบไหว้บูชาท่านผู้มีพระคุณยิ่งแก่โรงพยาบาลนี้มากกว่า จึงสั่งตัดต้นไทร และรณรงค์

ก่อสร้างพระบรมรูปสมเด็จพระบรมราชชนก ขึ้น ณ จุดนั้นแทน ซึ่งปรากฏอยู่จนปัจจุบัน

การแก้ปัญหาสำคัญบางประการเพื่อส่วนรวม หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อครั้งที่ผู้แทนราษฎรได้เสนอกฎหมายให้สารวัตรสุขาหรือผู้ช่วยแพทย์ มีสิทธิ์ขึ้นทะเบียนประกอบโรคศิลป์ทำการรักษาได้เช่นแพทย์ต่อสภาผู้แทนราษฎร โดยมีสมาชิกสภารับรองญาติครบถ้วน นับเป็นเรื่องใหญ่ที่หนังสือพิมพ์ในขณะนั้นนำมาเสนอข่าวอย่างครึกโครม และทำความหนักใจให้กับรัฐบาลมาก อาจารย์เฉลิมในฐานะนายกสมาคมได้แก้ไขอย่างรีบด่วน โดยการเรียกประชุมสมาชิกแพทย-สมาคมแล้วนำมามติของที่ประชุมว่าการทำเช่นนี้จะเป็นอันตรายแก่ประเทศและประชาชนเองเป็นอันมากแจกจ่ายแบบเรียงตัวไปยังสมาชิกสภาผู้แทน ยังผลให้สมาชิกที่ลงชื่อรับรองญาติไว้พากันขอถอนตัวจนญาตินี้ต้องล้มไปที่สุดในที่สุด อีกเรื่องคือในสมัยที่ท่านเป็นอธิบดีกรมมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์นั้น ทาง ก.พ. และกองงบประมาณเคร่งครัดในการตั้งตำแหน่งชั้นพิเศษเงินเดือน 600 บาทมาก และไม่ยอมให้ตั้งตำแหน่งนี้ได้ง่ายๆ จึงมีข้าราชการชั้นเอกติดชั้นอยู่ที่ 500 บาทเป็นจำนวนมาก อาจารย์เฉลิมได้ใช้ความฉลาด เลี่ยงไม่ขอตำแหน่งชั้นพิเศษเพิ่มเมื่อสิ้นปีงบประมาณ แต่ขอเพิ่มเงินเดือนชั้นเอกที่ติดชั้นมานานอีก 100 บาท เป็น 600 บาท และไปขอตำแหน่งชั้นตรี ชั้นโท แทน ซึ่งก็ทำให้ตั้งได้ง่ายและมากขึ้นด้วย เป็นอันว่าได้ทั้ง 2 ทาง

ความเป็นผู้มีน้ำใจ เมื่อก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 มีอหิวาตกโรคระบาดมากอยู่ทั่วไป แต่ที่ที่มีความรุนแรงเป็นพิเศษจะเป็นแถบแม่น้ำแม่กลอง ดังนั้นเมื่อโรงเรียนปิดเทอมปลาย ซึ่งเป็นช่วงหน้าร้อนที่อหิวาตกโรคชอบระบาด แทนที่จะหยุดไปพักผ่อน ท่านได้จัดทีมซึ่งสวนมากก็เป็นแพทย์ทางพยาธิวิทยา รวมทั้งนักเรียนแพทย์ปีสุดท้ายที่สมัครใจ ยกไปตั้งกองปราบและรักษาโรคอหิวาตกโรคอย่างเป็นล่ำเป็นสัน ณ จังหวัดสมุทรสงคราม ทำให้เป็นที่พอใจของประชาชนและทางราชการจังหวัดเป็นอย่างมาก จนมีการกล่าวขวัญกันมากและทั่วไป

อาจารย์เฉลิม ป่วยด้วยโรคเบาหวาน และ

ความดันโลหิตสูง ในช่วงสุดท้ายของชีวิตท่านต้องเข้าออกโรงพยาบาลหลายครั้ง จนถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2518

ด้วยคุณความดีที่ปรากฏ คณะศิษย์ ผู้เคยร่วมงานและบรรดาญาติมิตร จึงได้ร่วมใจกันจัดหาทุนก่อตั้ง ‘มูลนิธิศาสตราจารย์นายแพทย์ เฉลิม พรหมมาส’

ขึ้น เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2520 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมการศึกษาและวิจัยทางการแพทย์ และวิทยาศาสตร์การแพทย์ ให้เป็นตัวอย่างอันดีแก่นุชนรุ่นหลัง และกำหนดให้มีการจัดงานวันที่ระลึกถึงท่าน ในวันที่ 26 พฤษภาคม ของทุกปี

สุทธิพร จิตต์มิตรภาพ
สมรัตน์ จารุลักษณะนันท์

หมายเหตุ

จุฬาลงกรณ์เวชสารยินดีต้อนรับบทความเพื่อตีพิมพ์ในคอลัมน์พิเศษ “ปุมแพทย์จุฬา 50 ปี” ซึ่งจะมีอยู่ตลอดระยะเวลาในวารสารจุฬาลงกรณ์เวชสาร ประจำปี 2539 และ 2540 โดยจะขอถือเป็นโอกาสอันดีในกิจกรรมร่วมเฉลิมฉลอง 50 ปี แห่งการก่อตั้งคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนึ่งขอเท็จจริงในบทความหากท่านผู้อ่านท่านใดเห็นว่าคลาดเคลื่อน ขอความกรุณาแจ้งมายังบรรณาธิการ เพื่อจะได้ตรวจสอบและเก็บไว้เป็นหลักฐานอ้างอิงต่อไปในอนาคต